

UN FAPT LINGVISTIC DE ACTUALITATE: INFLUENȚA ENGLEZĂ ASUPRA LIMBII ROMÂNE

Maria Laura RUS

Universitatea „Petru Maior” din Târgu-Mureș, România

Abstract

We all know that the vocabulary of any language is enriched through different borrowings. In nowadays Romanian there are many English words that are used in speaking and writing. Our paper underlines the importance of this borrowing and renders different norms (phonetic, orthographic, morphologic etc.) of the adaptation of English elements into Romanian language. We also underline their positive effect as far as they are not used abusively.

Limba se face prin schimbare și „moare” atunci când încetează să se schimbe.¹

Fiecare epocă a avut neologismele sale: slavonisme (cuvinte intrate în limbă în special prin traducerile de cărți bisericești), grecisme, turcisme (în perioada fanariotă), ungurisme (mai ales în perioada stăpânirii austro-ungare în Transilvania), franțuzisme (mai ales în epoca modernă), anglicisme și americanisme mai recent.

Oprindu-ne la influența limbii engleze, primul fapt demn de menționat este că vorbim de un fenomen internațional (nu numai european, ci și mondial). Împrumutul masiv de termeni anglo-americieni s-a manifestat după al doilea război mondial în majoritatea limbilor europene și nu numai. Vorbim de un fenomen explicabil mai ales prin progresul anumitor domenii ale tehnicii.

Ne propunem în articolul de față să tratăm acest subiect de strictă actualitate din domeniul vocabularului românesc: avalanșa de împrumuturi din engleza britanică și americană² care au invadat limba noastră mai ales în ultimele decenii. E o pătrundere masivă, care continuă să crească într-un ritm accelerat, dar care își găsește motivația în necesitatea de a desemna anumite realități extralingvistice

noi. Aceste realități au uneori nevoie de termeni neechivoci (termenii tehnici sunt în general monosemantici și deci foarte preciși) pentru a fi desemnate.

Vom încerca în continuare o abordare a problemei sus-numite din perspectivă normativă. Vom viza pe de o parte norma socio-culturală, iar pe de altă parte norma lingvistică.

1. Luând în discuție prima dintre cele două norme enunțate, cea socio-culturală, vom adopta poziția lui Sextil Pușcariu, conform căreia vorbim de două categorii de împrumuturi: *necesare* și *de lux*³. Sunt termeni preluați apoi de alți lingviști (menționăm aici pe Gligor Gruică, Theodor Hristea, Adriana Stoichițoiu-Ichim ș.a.), pe care îi aplică la problema anglicismelor.

1.1. Împrumuturile necesare sunt acele cuvinte, sintagme sau unități frazeologice care nu au un corespondent în limba română sau care prezintă unele avantaje în raport cu termenul autohton. În acest sens, anglicismele necesare au avantajul preciziei, al brevilocvenței și nu în ultimul rând al circulației internaționale. Ele sunt motivate de nouitatea referentului. În același timp, luăm în calcul și o motivare denotativă și, riscăm a afirma chiar una conotativă (stilistică), în anumite situații, chiar dacă mai puține la număr.

Anglicismele denotative nu au, în general, echivalente în limba română, întrucât denumesc realități apărute recent în diferite domenii ale culturii materiale și spirituale. Vom face o scurtă trecere în revistă a domeniilor în care apar aceste anglicisme, cu exemplificări și unele explicații, acolo unde este necesar.

1.1.1. În domeniul sportului, avem exemple precum:

fotbal (fotbalist), baschet (baschetbalist), rugby (rugbist), schi, meci, volei, karate, cros, skateboard etc.

Acesta din urmă este o trunchiere a compusului din limba engleză *skateboarding* (sportul practicat cu ajutorul unei planșe pe role); similar este termenul *snowboard*.

1.1.2. În domeniul economic, tehnic:

lap-top, site, walkman, pager, sponsor, hard, soft (din nou trunchieri din engleză: *hardware, software*) etc.

Un termen precum *airbag* este folosit în română cu sensul din franceză: pernă gonflabilă destinată să protejeze, în caz de ciocnire, pasagerii de pe locurile din față ale unui automobil. Apar aici și verbe precum *a scana*, o formă adaptată la realitatea lingvistică românească din englezescul *to scan* (a examina ceva în detaliu, cu ajutorul unui fascicul de raze X).

1.1.3. În domeniul comunicațiilor și presei:

computer, web, clip (video-clip), e-mail etc.

Clip și-a extins sfera, ajungând să fie utilizat nu numai în muzică și film, ci și într-o sintagmă precum „clip electoral”.

1.1.4. În domeniul învățământului:

Curriculum (chiar dacă e un termen latin, noi l-am împrumutat din engleză) și derivatul său adjectival *curricular*. *Grant* apare des întrebuințat în cercetarea științifică, drept urmare el fiind acceptat în terminologia oficială. *Master* și *masterat* sunt alte două exemple care nu mai necesită explicații.

1.1.5. În domeniul gastronomiei:

fast-food, ketchup, hamburger, hot-dog, chips etc.

În mod cert numărul domeniilor în care își fac apariția anglicismele denotative este mult mai mare decât cel expus aici, dar intenția nu a fost de a epuiza exemplele, ci de a sublinia diversitatea acestor domenii. Principalul avantaj al utilizării acestor termeni este caracterul lor internațional, care facilitează schimbul de informații și tehnologii între specialiști. Am mai putea adăuga: precizia sensului, scurtimea și simplitatea structurii (*mass-media* în comparație cu *mijloace de comunicare în masă*). Având funcție denominativă, acești termeni sunt lipsiți de expresivitate.

Anglicismele conotative sau stilistice sunt cele care dublează un cuvânt românesc preexistent⁴, cu scopul de a dezvolta anumite nuanțe stilistice.

party pentru *petrecere*

happy-end pentru *sfârșit fericit*

weekend pentru *sfârșit de săptămână*

penalty pentru *lovitură de la 11 metri*

live pentru *în direct*

summit pentru *întâlnire la vârf* etc.

Tot în această categorie intră și anglicismele întâlnite în varianta colocvială: *boss, high-life* (folosite aproape exclusiv peiorativ), *speech* (cu conotație peiorativă în varianta *spici*). Cei mai folosiți termeni în limbajul familiar din perioada actuală sunt *OK, full* și *party* (anglicisme utilizate nu numai de tineri, ci și de presa actuală).

Pentru situația frazeologismelor de tip colocvial dăm un singur exemplu: *no comment* – formulă consacrată în cadrul interviurilor pentru a se evita răspunsul la o întrebare.

1.2. Anglicismele „de lux” sunt împrumuturi inutile, care țin de tendința de ordin subiectiv a unor categorii sociale de a se individualiza lingvistic în acest mod. Sunt fapte de snobism și ca atare nu vom insista decât cu puține exemple:

advertising (publicitate), *band* (orchestră), *fashion* (modă), *toast* (pâine prăjită) etc.

2. Norma lingvistică presupune mai multe aspecte, unele dintre ele chiar contradictorii. Intenția noastră nu este de a impune o astfel de normă, ci doar de a constata dificultățile de adaptare a anglicismelor la sistemul flexionar românesc, la cel fonetic etc, oscilațiile în scrierea lor, extinderile sau restrângerile de sens și alte asemenea situații. Vorbim totuși de normă, întrucât studiile care dezbate problema anglicismelor au relevat anumite aspecte care, prin caracterul lor regulat, repetabil, pot fi considerate ca având caracter de normă.

2.1. Adaptarea fonetică și grafică depinde de mai mulți factori: momentul intrării în limbă, conștiința lingvistică a vorbitorilor (cunoașterea sau necunoașterea limbii engleze). Cunoscătorii limbii engleze acționează ca „frână” în calea adaptării. Caracterul internațional al anglicismelor denotative motivează folosirea lor în forma originală (tocmai pentru a fi un „instrument” facil de comunicare între specialiști și nu numai). Ele nu se vor adapta niciodată, tocmai datorită acestui caracter: *lobby, hobby, thriller, brandy, ketchup, western* etc.

Un alt factor demn de menționat este filiera de pătrundere în limba română. Avem anglicisme pătrunse prin filieră franceză (*șalanger* din *challenger*, *golaveraj* din *goal-average*) și germană (forme incorecte ortografiate cu *ș* pentru *start, sprint, strand*).

O manifestare evidentă de snobism lingvistic este în cazul anglicismelor intrate demult în limbă și care sunt ortografiate conform etimologiei lor, deși acestea sunt adaptate fonetic și grafic: *interview* (pentru *interviu*), *clown* (pentru *clovn*), *leader* (pentru *lider*) ș.a.

Acele anglicisme care au pătruns în limba vorbită se ortografiază fonetic. Cel mai cunoscut exemplu în acest caz este *blugi*, care s-a adaptat total.

Dificultăți apar adesea în scrierea compuselor englezești cu sau fără cratimă, precum și în utilizarea cratimei în cazul formelor articulate enclitic, flexionate sau derivate. Normele actuale nu sunt explicite în aceste situații.⁵

2.2. Adaptarea morfosintactică o devansează pe cea fonetică și grafică.

2.2.1. În privința genului la substantive (acestea fiind cele mai numeroase părți de vorbire împrumutate), majoritatea anglicismelor care desemnează inanimate se încadrează în categoria neutruului românesc: *star – staruri, cocteil – cocteiluri, weekend – weekenduri, trening – treninguri, meci – meciuri* etc. Un singur inanimat a trecut la feminin și e acceptat în varianta literară: *giacă*, prin analogie cu *jachetă*, oricum ambele provenite din englezescul *jacket* (în DEX apare și varianta *geacă*)

O situație interesantă apare în cazul unui termen precum *miss*, care, conform genului natural ar trebui să fie feminin, dar el își formează pluralul în *-uri*, la fel ca substantivele neutre. Ne îndepărtăm astfel de regula concordanței între genul natural și cel gramatical.

Anglicisme masculine și feminine sunt mai puține ca pondere, dar nu neglijabile.

Ex.: masculine – *lider, lideri; supporter, suporteri; clovn, clovni; dealer, dealeri* etc.

feminine – *stewardesă, stewardese; tenismenă, tenismene; reporteră – reportere* etc.

Există și substantive împrumutate din engleză care nu s-au adaptat morfosintactic. Unele sunt greu adaptabile, altele nu s-au adaptat deloc. Situații aparte avem când vorbitorii români nu recunosc formele de plural englezești (desinența –s), iar prin adăugarea desinențelor românești se ajunge la forme cu caracter pleonastic: „pungile de *snacksuri*”, „*bestsellersuri* românești”, „un pachet de *sticksuri*” etc. (este așa-numitul pleonasm morfologic). Suntem de părere că în cazurile sus-menționate, frecvența utilizării lor a contribuit la considerarea acestor forme drept corecte. Vom reveni și asupra altor construcții pleonastice pe parcursul lucrării. Dintre substantivele care nu s-au adaptat sub acest aspect al limbii, menționăm pe *mass-media*. În fapt întâlnim două situații diferite la acest termen. În acord cu etimologia (*media* fiind, așa cum se știe, pluralul cuvântului latinesc *medium* „mijloc”) apare acordul la plural:

Mass-media au anunțat că...

Conform criteriului formal, substantivul poate apărea și drept substantiv feminin invariabil, având numai formă de singular. Ca urmare a acestui fapt se folosesc enunțuri precum:

Mass-media locală a anunțat ...

Canalele mass-media ...

E o inovație străină spiritului limbii române care cere un G-D marcat pozitiv.⁶

2.2.2. Verbele împrumutate din limba engleză sunt mai puține decât substantivele, dar la ele adaptarea morfosintactică este obligatorie și se face prin încadrarea în prima conjugare (cu sufixul –*ez* la persoana I a indicativului prezent). Astfel avem:

a dribla, a accesa, a procesa, a sponsoriza, a implementa, a scana, a lista etc.

2.3. Vom lua în discuție la norma lexico-semantică extinderile de sens, restrângerile, deprecierile și chiar sensurile figurate.

2.3.1. Termenul *blugi*, trunchiat din englezescul *blue jeans* (pantaloni strâmți, confecționați dintr-un material special, foarte rezistenți, purtași de tineri), și-a lărgit sensul în registrul colocvial, desemnând materialul specific. *Lider* apare acum cu sensul generic „șef, de frunte”, evoluat de la cel de „conducător politic, sindical etc.” Similar avem pe *top*, care nu se mai folosește numai în muzică, ci în toate domeniile, cu sensul generic „clasament”.

2.3.2. Un exemplu pentru restrângerile de sens ar fi *know-how* (în engleză cu sens general „cunoștințe tehnice sau științifice”), care în limba română apare drept „transfer de tehnologie”.

2.3.3. Deprecierea sensului este evidentă în cazul termenului *bișniță* (din englezescul *business*) folosit colocvial cu sensul binecunoscut „afacere dubioasă, necinstită”. *Bișniță* și *bișnițar* au conotații peiorative.

2.3.4. Și sensurile figurate sunt utilizate frecvent cu conotații peiorative. Așa avem: *killer*, „*puzzle politic*”, „*joker electoral*”, „*time-out* prelungit pentru înaintașul Rapidului” etc.

3. Necunoașterea sensului unor anglicisme, graba, neatenția în exprimare generează de multe ori construcții pleonastice. Pleonasmul morfologic menționat la 2.2.1. sunt tolerabile, dar pe lângă acestea există și pleonasmul lexical intolerabil datorat cauzelor mai sus menționate. Apar astfel situații de genul:

narațiunea unui story

bani cash

hobby preferat

bord de conducere

a face henț cu mâna

Cele mai multe pleonasmuri se realizează prin alăturarea unor termeni în construcții cu caracter redundant, întrucât sensul determinantului este inclus în definiția determinatului (anglicismul). Cel mai des întâlnit pleonasm lexical, în ciuda numeroaselor semnalări rămâne *mijloace mass-media*.

4. Concluzii

Anglicismele sunt o realitate, iar atitudinea vorbitorilor și a specialiștilor trebuie să fie una rațională în această privință, cântărind atât avantajele, cât și dezavantajele. Acestea din urmă nu sunt numeroase, dar există. Dintre acestea menționăm: nesiguranța de adaptare, crearea de forme inculte (vezi *ciungă*, *plovăr*) sau forme hipercorecte (*clown* pronunțat ca în limba engleză, deși el s-a adaptat total), riscul pleonasmelor.

Pe de altă parte, însă, putem vorbi și de multe avantaje. Anglicismele nu au determinat o „alterare” a limbii române, ci, dimpotrivă, au contribuit la permanenta ei înnoire și reconstrucție, la nuanțarea ei semantică și stilistică, la modernizarea lexicului. Influența limbii engleze nu trebuie să fie considerată un fenomen negativ, nefind cu nimic mai periculos decât alte influențe străine care s-au manifesta de-a lungul timpului în limba noastră, atâta timp cât nu se exagerează folosirea lor. Adoptarea în vorbire a acestor termeni corespunde unor necesități de expresie atât culturale, cât și sociale (aparitia unor realități extralingvistice noi, determinată de fapte ce țin de progresul umanității), cât și funcționale (necesitatea existenței în limbă a unor termeni care să desemneze aceste realități noi din viața oamenilor).

Esența limbii este aceea de a se reînnoi în permanență. Împrumutul din alte limbi reprezintă un aspect al creativității lingvistice prin care limba se schimbă, îmbogățindu-se neîncetat pentru a corespunde unor realități în permanență noi.

Note

1. Eugen Coșeriu, *Sincronie, diacronie și istorie*, Ed. Enciclopedică, București, 1997
2. Deși influența limbii engleze se exercită în ultimul timp în special din direcția variantei sale americane, nu vom face aici diferența dintre anglicisme și americanisme, numindu-le pe toate cu primul termen
3. Sextil Pușcariu, *Limba română I. Privire generală*, Ed. Minerva, București, 1976
4. Gligor Gruică, *Tendențe în evoluția limbii române*, curs de masterat ținut la Facultatea de Litere, U.B.B., Cluj-Napoca, anul univ. 2002-2003
5. Mioara Avram consideră că normele actuale sunt chiar lipsite de claritate și inconsecvente în această privință. Astfel întâlnim *skate-board* și *skate board*, *duty-free* și *duty free*, *business-man-ul* și *biznizmanul*. conform opiniei lui G. Gruică în cursul citat

Bibliografie

Eugen Coșeriu, *Sincronie, diacronie și istorie*, Ed. Enciclopedică, București, 1997

Gligor Gruică, *Tendențe în evoluția limbii române*, curs de masterat ținut la Facultatea de Litere, U.B.B., Cluj-Napoca, anul univ. 2002-2003

Valeria Guțu-Romalo, *Corectitudine și greșeală*, Ed. Științifică, București, 1972

Theodor Hristea, *Ortografia și ortoepia neologismelor românești (cu specială referire la împrumuturile recente)*, în LL, 1995, vol.2

Sextil Pușcariu, *Limba română I. Privire generală*, Ed. Minerva, București, 1976